

جامعه سالم. شهر سالم

بحثی در ساختار شهری و اجتماعی

دکتر سعید شفیعی

انتشارات راد نواندیش

۱۳۸۶

شفیعی، سعید، ۱۳۲۳-

جامعه سالم، شهر سالم، بحثی در ساختار شهری و اجتماعی / سعید شفیی.

تهران: راد نو اندیش، ۱۳۸۶.

۱۲۸ ص: مصور، نمودار، جدول.

ISBN: 964-96230-5-1

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیا.

کتابنامه: ص. ۱۲۷ - ۱۲۸.

۱. شهرسازی - - ایران - - طرح و برنامه ریزی. ۲. شهرسازی - - ایران - - جنبه های

اجتماعی. ۳. شهرسازی - - طرح و برنامه ریزی.

۳۰۷/۱۲۱۶۰۹۵۵

۳۹۸۵۵-۴۵

۹۶۷ش/الف/۱۶۹HT

کتابخانه ملی ایران

انتشارات راد نو اندیش

(وابسته به مؤسسه فرهنگی، هنری راد نو اندیش)

جامعه سالم، شهری سالم (بحثی در ساختار شهری و اجتماعی)

دکتر سعید شفیی

حروفچینی و صفحه آرایی: انتشارات راد نو اندیش

طرح جلد: مؤسسه فرهنگی، هنری راد نو اندیش

لینوگرافی: پایگان

چاپ: رسام

ISBN: 964-96230-5-1

شابک: ۹۶۴-۹۶۲۳۰-۵-۱

نوبت چاپ: اول: ۱۳۸۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ ریال

تمامی حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به مؤلف است.

نشانی: خیابان شهید بهشتی، خیابان کاووسی فر، کوچه باربد، پلاک ۴۶، طبقه ۳ تلفن: ۸۸۷۲۶۱۴۰

www.radnowandish.com

Email: info@radnowandish.com

صفحه	فهرست مطالب
۹	چکیده
۱۱	۱- مقدمه
۱۵	۲- سیر تحول شهر
۱۹	۲-۱- تعریف شهر
۲۴	۲-۲- الگوهای مختلف نقشه شهر
۲۴	۲-۲-۱- نقشه شعاعی
۲۴	۲-۲-۲- نقشه آشفته
۲۵	۲-۲-۳- طرح قطاعی از همرویت
۲۵	۲-۲-۴- طرح چند هسته‌ای
۲۶	۲-۲-۵- طرح شطرنجی
۲۶	۲-۲-۶- طرح خطی یا طولی
۲۷	۲-۲-۷- طرح ستاره‌ای
۲۸	۳- توسعه شهری با نگاهی بر جایگاه فضای سبز در شهر
۳۴	۴- طرح باغ شهر
۳۷	۴-۱- گام‌های اصلی در پیاده نمودن طرح باغ شهر
۴۴	۵- نگاهی بر سرانه‌های مختلف شهر
۶۰	۶- روش محاسبه سرانه فضای سبز شهری
۶۸	۷- محاسبه سطوح مورد نیاز برای طراحی شهر سالم
۷۲	۸- توسعه پایدار
۷۶	۹- جامعه پایدار
۸۶	۹-۱- تجدیدنظر در توجه جامعه مدرن به اقتصاد
۸۷	۹-۲- علم و فن‌آوری باید در خدمت جامعه باشند

صفحه	فهرست مطالب
۸۸	۳-۹- یادگیری اجتماعی عاملی در جهت آموزش فردی
۹۵	۱۰- مسکن سالم
۱۱۵	۱۱- بازنگری همراه با ارائه ارقام به روز در رابطه با فضای سبز
۱۲۰	۱- ۱۱- اهمیت جنگل ها به عنوان ذخیره گاه حیات و نماد توسعه پایدار
۱۲۱	۲- ۱۱- وضعیت جنگل های ایران
۱۲۴	۱۲- تشریح طرح پیشنهادی
۱۲۷	فهرست منابع

فهرست جداول

صفحه

- جدول ۱: درصد جمعیتی که در شهرها زندگی می‌کنند ۱۲
- جدول ۲: سرانه‌های پیشنهادی برای استفاده از زمین در طرح‌های شهری ۴۵
- جدول ۳: دسته‌بندی کاربری‌ها به تفکیک هر یک از رده‌های تقسیمات شهری ۴۷
- جدول ۴: میانگین سرانه‌های مختلف شهرهای جدید ۵۹
- جدول ۵: طبقه‌بندی طیف متوسط حداکثر دمای هوا در گرم‌ترین ماه سال و ضرایب فضای سبز ۶۳
- جدول ۶: کیفیت محیط و ضرایب فضای سبز ۶۳
- جدول ۷: نسبت تراکم نفر/ اطاق و ضرایب فضای سبز ۶۴
- جدول ۸: زیربنای پیشنهادی برای انواع پارک‌ها با شعاع عملکرد ۶۵
- جدول ۹: تعیین سرانه‌های پیشنهادی شهر سالم ۷۱

نمودارها

صفحه

- نمودار ۱: مسکن فواصل و زمان دسترسی به خدمات مورد نیاز ۶۸
- نمودار ۲: ساختار ارزش‌های صحیح برای یک جامعه پایدار ۸۵
- نمودار ۳: ارتباط انسان و محیط زیست ۱۱۶

چکیده

صحبت از شهر و شهرسازی و نحوه شکل‌گیری و نقش آن در زندگی بشر می‌باشد. چرا شهر به وجود آمد و دلیل شکل‌گیری آن چه بود، چه تحول و توسعه‌ای را دنبال نموده و تأثیرات آن بر روی انسان‌ها چگونه بوده است؟ شهر تعریف می‌شود، الگوهای مختلف آن (اعم از خطی، شعاعی، شطرنجی و ...) ارائه می‌گردد و نقش طبیعت و بالطبع باغ و فضاهای سبز در شهر تشریح گردیده و بر ایجاد و توسعه بیشتر فضاهای سبز و با طبیعت هماهنگ شدن و با او زندگی کردن را پیشنهاد و تأکید می‌نمائیم.

نقش فضاهای سبز و باغات در مکان‌های مسکونی بسیار مهم و لازم می‌باشد و به جرأت می‌توان گفت که عشق به زندگی و طبیعت ریشه‌های عمیقی در تاریخ و فرهنگ مردم ایران داشته و دارد. انسان بخشی از طبیعت است و باید با او زندگی کند و نابودی طبیعت نابودی بشر را حتمی می‌سازد.

شهر باید مرکز علم، تربیت و دانش در جهت انسان‌سازی باشد. شهر باید در خدمت بشر باشد و راحتی و آسایش او را در موجودیتش مطرح نماید.

شهر نباید مشکل‌زا و مسئله‌انگیز برای انسان‌ها باشد (متأسفانه در حال حاضر ما شاهد عکس این نظریه می‌باشیم) سعی بر این شده که پیشنهاداتی جهت ایجاد یک شهر سالم ارائه گردد که بالطبع داشتن شهر سالم مستلزم وجود جامعه سالم می‌باشد.

دست یافتن به یک جامعه سالم به سادگی میسر نیست. باید مردم را با ارائه دلایل محکم و مثال‌های بسیار متقاعد نمود که برای ادامه زندگی سالم باید تغییر نمایند و روش تغییر را به آنها آموخت. جنبه اساسی و کلیدی در فراگیری مجدد این است که روش تفکر خود را باید تغییر داد یعنی تعیین روش تفکر امری مطلقاً ضروری است که اگر چنین جامعه‌ای وجود داشت می‌توان شهر سالمی نیز ایجاد نمود.

بحث سازنده‌ای در این راستا ارائه گردیده است. پر واضح است که اگر شهر سالم و جامعه‌ای سالم داشته باشیم تمام سعی خود را بر این خواهیم داشت که مسکن سالمی را نیز داشته باشیم. روی این اصل به بخشی از مواردی که در ساخت مسکن سالم نقش اساسی دارند اشاراتی شد. به امیدی که استادان فن راهنمای خوبی در این راستا باشند.

به نام خداوند جان و خرد

۱- مقدمه

یکی از پدیده‌های مهم عصر حاضر شهرنشینی و توسعه شهری می‌باشد، همان‌گونه که قرن گذشته را قرن انقلاب صنعتی نام نهادند، قرن فعلی را نیز می‌توان قرن شهرنشینی نامید. رشد شهرنشینی با مفهومی که ما با آن آشنا شدیم نیز از کشورهای صنعتی آغاز گردید. علل و انگیزه‌های شهرنشینی در ممالک صنعتی و غیرصنعتی بسیار متفاوت و ناهمگون است.

در کشورهای در حال توسعه شهرنشینی، با کشف منابع نفت و درآمد حاصل از آن شتاب گرفت و متأسفانه این منابع درآمد جدید، زمینه فروپاشی اقتصاد و جامعه سنتی را فراهم کرد و به کشاورزی در اقتصاد ملی نقشی حاشیه‌ای بخشید. تهران و شهرهای بزرگ جزایر خوشبختی شدند و سیل مهاجران را به سوی خود کشاندند و شهرهای کوچک و روستاها را از جمعیت جوان و سرمایه تهی ساختند. به صورتی که در حال حاضر می‌توان گفت که حدود بیش از ۵۰٪ جمعیت ایران شهرنشین شدند. در همین راستا جدول زیر ارائه دهنده تعدادی ارقام می‌باشد که وضعیت را روشن می‌نماید.

جدول شماره ۱: درصد جمعیتی که در شهرها زندگی می کنند

(گیتی صلاحی - رحیم رضایی، ۱۳۸۱)

سال	کشورهای در حال توسعه	کشورهای کمتر توسعه یافته	کشورهای صنعتی	جهان
۱۹۷۰	۲۴/۷	۱۲/۷	۶۷/۱	۳۶/۸
۱۹۹۵	۳۷/۴	۲۲/۹	۷۳/۷	۴۵/۴
۲۰۱۵	۴۹/۳	۳۴/۹	۷۸/۷	۵۴/۶

ارقام جدول نشان دهنده مهاجرت بیش از حد معمول به شهرها را ارائه می نماید که بر این منوال اگر در این راستا سیاستی اتخاذ نگردد، مشکلات و مسائل بسیاری را همراه خواهد داشت. در حال حاضر ملاحظه می شود که محیط زیست شهری به صورت وخیمی درآمده و مشکل بزرگی برای شهرهای بزرگ به وجود آورده است. فقدان کلیه زیر ساخت های زیست محیطی و مسائل مربوط به آن روز به روز افزایش یافته و مشکلات عدیده ای را به وجود می آورند، مانند آلودگی هوا، آلودگی صوتی، آلودگی فضا که منجر به سرایت بیماری های مختلف می گردد.

بشر نیاز مبرمی به بازنگری در نحوه تفکر زندگی شهری خود دارد و نیاز دارد که به ارزش بسیار مهم زیست خود واقف گردیده و در حفظ و احیای محیط زیست خود با تمام قدرت بکوشد. بشر باید بداند که برای زندگی بهتر و سالم زندگی کردن به چه نکاتی توجه داشته باشد. بشر باید بداند که زندگی کردن در شهرهایی که تاکنون برای خود ساخته جز روبه روشن شدن با مشکلات و ایجاد مسائل زیادی که حاصل زندگی در این گونه شهرها می باشد چیز دیگری نیست. باید فضای دیگری برای زندگی یافت، باید درک کرد که به نام موجودی که ادعای اشرف مخلوقات بودن را یدک می کشد می باید در سطح بهتر و صحیحی زندگی کرد. بشر باید بداند که جزئی از طبیعت است. او باید بداند که در همزیستی مسالمت آمیز

می‌تواند در کنار طبیعت زندگی خوبی را بگذراند. او باید بداند که از بین بردن محیط زیست، آلوده کردن آن و مزاحم شدن در مقابل رشد طبیعی طبیعت و برنامه‌هایش، برای او مسئله‌زا بوده و زندگی را به سختی خواهد گذراند. بشر باید بداند که خداوند بزرگ آنقدر به طبیعت و مقام آن ارزش گذارده که پیغام می‌فرستد:

ای انسان‌ها اگر صالح باشید و در راه صحیح گام بردارید و از بندگان خوب من باشید به شما وعده بهشت را می‌دهم و بهشت من بدین‌گونه است که باغ‌ها پر از گیاهان و درختان زیبا و گل‌های رنگارنگ، جویبارهای زلال و فضائی فرح‌بخش و طبیعت زیبا مانند زمین برای شما آماده می‌باشد. در اینجا آیه ۲۵ از سوره بقره را عیناً از قرآن کریم نقل قول می‌نمائیم.

”بشارت ده آنهایی که ایمان آوردند و کارهای نیک انجام دادند، به اینکه در آخرت ایشان را بهشت‌ها است که از زیر درختان آنها آب‌ها روان است و هرگاه که ایشان را از میوه‌های بهشتی روزی دهند گویند این میوه است که به ما از پیش روزی داده بودند و برای آنها میوه‌ها آرند مانند میوه‌های دنیا“

ده‌ها آیه در قرآن وجود دارد، مانند آیه ۹۹ و ۷۱ سوره توبه، آیه ۱۴ سوره عمران، آیه ۱۲ سوره نساء و ... که به انسان وعده داده است در بهشت چنین مکانی را به تو خواهیم داد. با کمی دقت و تعمق می‌بینیم که خداوند بزرگ همان بهشت موعود را در روی زمین به ما اعطا نمود و این بهشت زمینی با زیبایی‌هایش و میوه‌هایش چنان در حد بالایی از نظر پروردگار قرار دارد که در آیه قرآن می‌گوید ما مانند میوه‌های زمینی را به شما خواهیم داد.

خداوند بزرگ این بهشت زیبا، این طبیعتی که همه چیز از اوست را به ما بدون هیچ زحمتی و بدون دریافت هیچ اجری مرحمت نموده است، چرا نباید در حفظ و نگهداری و شناخت و استفاده صحیح از آن بکوشیم. ما بهشت را داریم، اگر بدانیم که چگونه باید در آن زندگی کرد، چگونه باید از محصولاتش استفاده کرد، چگونه با او باید همزیستی نمود، چگونه او را بر خلاف خود نیانگیزیم و کلاً اگر ما این درک را داشته باشیم که با از بین رفتن او ما هم از بین می‌رویم، هیچگاه برخلاف روال طبیعت حرکت نمی‌کردیم.

بسیار ساده است با چند مثال می‌توان مطلب را روشن‌تر نمود.

آیا با مطالعات و علمی که بدست آوردیم نفهمیده‌ایم که در مراکز مختلف در سطح زمین گسل‌های زلزله وجود دارد و اگر قرار است ساخت و سازی انجام بگیرد، در این‌گونه فضاها خودداری نماییم و یا در صورتی که هیچ چاره‌ای وجود ندارد (که این غیرممکن است) ساختمان را به گونه‌ای بسازیم که از زلزله در امان باشیم، البته باید از عهده مخارجش هم برآئیم. چرا به این نکته توجه نمی‌شود؟ چرا با علم بر اینکه کلیه کوه‌های شمال تهران بر روی گسل زلزله قرار دارد، ساخت و ساز در این مکان ممنوع اعلام نمی‌شود؟ دره‌ها در اصل محل عبور مسیل آب‌ها هستند و طبیعت خود فضایش را به گونه‌ای طراحی کرده، که بتواند راه عبور آب‌هایش را در طرح داشته باشد، چرا بشر می‌آید و راه عبور مسیل‌ها را می‌بندد؟ چرا در مسیل‌ها ساخت و ساز انجام می‌گیرد و راه عبور مسیل‌ها را مسدود می‌نماید؟ چرا بشر طبیعت خود را آلوده می‌کند؟ چرا توجه ندارد که باید از داده‌های طبیعت برای بهبود بخشیدن به زندگی خود بهره‌برد؟ این چراها زیاد هستند و هیچ‌گونه جواب منطقی ندارند. تنها جوابی که می‌توان برای این چراها یافت، باید گفت که بشر متأسفانه هنوز تکامل نیافته و هنوز اندر خم هزاران چرا قرار دارد و نادانی او باعث به‌وجود آوردن این همه مسائل و مشکلات می‌شود.

ما اگر به مفهوم واقعی شهر و شهرنشینی واقف باشیم می‌بایست از گذشتگان عبرت گرفته و نگاهی داشته باشیم به نحوه زندگی آنها که از بسیاری جنبه‌ها زندگی سالم و آسوده‌ای داشته‌اند. متأسفانه فن‌آوری و به قول تعدادی پیشرفت علم (در خیلی از موارد صحیح است ولی در اصل جای سؤال دارد) باعث به‌وجود آمدن این نابسامانی و دربه‌دري بشر ساکن روی کره زمین گردیده. مطالب که تحت عنوان شهر سالم ارائه گردیده است قطره‌ای کوچک و اشاره‌ای بسیار ناچیز در راستای بهبود بخشیدن به چهره شهر و شهرنشینی می‌باشد و اگر بشر تا حدودی بتواند به مفهوم واقعی زندگی پی‌برد و بداند که وجودش در این دنیا چه نقشی باید داشته باشد، سعی خواهد کرد که هم سازنده باشد و هم وجودش مثرثمر بوده و درک